

Dar viena politinė krizė Ukrainoje

Laurynas Jonavičius, Rytų Europos studijų centras

Spalio 8 d. vakare Ukrainos prezidentas V.Juščenka paskelbė apie Aukščiausiosios Rados veiklos sustabdymą ir neeilinius Ukrainos parlamento rinkimus. Toks sprendimas buvo priimtas, remiantis Ukrainos konstitucijos nuostatomis, kurios numato, kad šalies parlamentui nesugebėjus per 30 dienų sukurti valdančiosios koalicijos, prezidentas turi teisę skelbti priešlaikinius rinkimus. Priminsime, kad šių metų rugsėjo 2 d. V.Juščenkos partinis blokas „Mūsų Ukraina - Liaudies savigyna“ (MU-LS) paskelbė pasitraukiantis iš valdančiosios koalicijos su premjerės Julijos Tymošenko bloku (JTB). Pasak spalio 8 d. V. Juščenkos kreipimosi į tautą, JTB kartu su Regionų partija (RP) ir Ukrainos komunistų partija (UKP) būtent tada sudarė naują *de facto* koaliciją, kuri priėmė net kelis prezidento galias apribojančius įstatymus. Tačiau spalio 8 d. įvykusiame prezidento susitikime su parlamentinių frakcijų atstovais nauja formali koalicija taip ir nebuvo pasiūlyta.

Krizės priežastys

Politinė suirutė globalios ekonominės krizės metu - labai pavojingas koktelis net stiprioms valstybėms. O Ukraina ir taip niekada nepasižymėjo stabilumu ir ekonominiu klestėjimu. Kokios priežastys atvedė Ukrainą į dar vieną politinę krizę?

Apžvalgininkai beveik vienu balsu tvirtina, kad pagrindinė krizės priežastis - atskirų partijų ir lyderių politinės ambicijos ir kova dėl valdžios. Pats V.Juščenka savo kalboje dėl krizės apkaltino premjerę J.Tymošenko: „esu giliai įsitikinęs, kad demokratinę koaliciją sugriovė žmogiškosios ambicijos. Vieno žmogaus ambicijos. Valdžios troškimas, vertybių atsisakymas, asmeninių interesų iškėlimas aukščiau valstybinių“. Tokią prezidento poziciją galima suprasti. Būtent J.Tymošenko blokas rugsėjo 2 d. kartu su Regionų partija priėmė net keturis įstatymus, apribojančius prezidento galias ir sustiprinančius premjero įtaką. Nors V.Juščenka vetavo visus šiuos įstatymus, o Aukščiausioji Rada nesugebėjo įveikti prezidento veto, JTB elgesys prezidentūroje buvo įvertintas kaip išdavystė. Paklauius Ukrainos prezidento ir

premjerės diskusijų spaudoje per pastarąjį mėnesį, galima išgirsti ir kaltinimų valstybės išdavyste, ir nusiskundimų dėl oponento šizofreniškos sveikatos būklės. Rados deputatai, priklausantys skirtingoms frakcijoms, pastaruoju metu taip pat užsiėmė kiek įmanoma baisesnių kaltinimų ir prakeiksmų vieni kitiems formulavimu, o ne savo tiesioginiu darbu. Tokiame kontekste Rados paleidimas ir priešlaikinių rinkimų paskelbimas gal ir neatrodo labai blogas sprendimas. Juk egzistuoja tikimybė, kad, gavę „šaltą rinkiminį dušą“, parlamentarai daug atsakingiau ims žiūrėti į savo tiesiogines pareigas. Baimė būti neperrinktu visada buvo vienas iš svarbiausių faktorių demokratinėse visuomenėse, lemiančių išrinktųjų atskaitingumą ir kompromiso siekimą.

Tačiau Ukrainoje kol kas dar nėra demokratiškos visuomenės. Ir priešlaikiniai rinkimai šioje šalyje jau tampa nebe išimtimi, o tradicija. Priminsime, kad 2007 m. rudenį Ukrainoje jau vyko neeiliniai Aukščiausiosios Rados rinkimai. Jais bandyta išspręsti tuo metu šalyje susidariusią panašią politinę krizę. Akivaizdu, kad tuometiniai rinkimai krizės išspręsti nepadėjo. Todėl labai sunku tikėtis, kad jie duos bent mažiausios naudos ir dabar. Pažvelgus į visuomenės nuomonės apklausas, galime aiškiai matyti, kad politinių jėgų ir jų turimų vietų parlamente skaičius greičiausiai radikaliai nesikeis (žr. lentelę). Tai reiškia, kad problemos išliks tos pačios, o laiko ir pinigų bus išseikvota labai daug.

PARTIJA	Dabar turimas vietų Radoje skaičius	Nacionalinio strateginių studijų instituto apklausa (rugsėjo 25-28 d.)	Visos Ukrainos sociologinės sąjungos apklausa (rugsėjo 5-12 d.)
Regionų partija	34.37 % (175 vietos)	22.3 %	25 %
Julijos Tymošenko blokas	30.71 % (156)	18.1 %	18.1 %
Mūsų Ukraina - Liaudies savigny	14.15 % (72)	9.4 %	7.2 %
Ukrainos komunistų partija	5.39 % (27)	6.1 %	4.2 %
Litvino Blokas	3.96 % (20)	7.1 %	3.2 %
Galimas A.Jaceniuko vadovaujamas blokas	-	5.1 %	0.8 %

Šaltinis: www.unian.net

Kam naudingiausi pirmalaikiai rinkimai?

Vertinant dabartiniame kontekste, Regionų partija atrodo didžiausia laimėtoja. Jos lyderis V.Janukovičius pernelyg nesikišo į politines rietenas tarp V.Juščenkos ir J.Tymošenko. Pagrindinė V.Janukovičiaus siunčiama žinia visos krizės metu akcentavo Regionų partijos siekį padėti žmonėms kurti geresnį gyvenimą, o „oranžinė koalicija“ kaltinta nestabilumo ir netikrumo atmosferos kūrimu. Ukrainos sociologų teigimu, Regionų partija turi stabilų rėmėjų branduolį, kurie ištikimai už ją balsuoja. Tai yra pagrindinis Regionų partijos pranašumas kitų politinių jėgų atžvilgiu. Nei MU-LS, nei JTB tokia stabilia parama pasigirti negali. Tokį nestabilumą lemia faktas, kad abi politinės jėgos iš pradžių atstovavo „oranžinėms“ idėjoms. Atitinkamai, šiandien šias idėjas remiantiems rinkėjams labai sunku nuspręsti, kuri politinė jėga yra vertesnė paramos ir gali suteikti Ukrainai daugiau stabilumo. Prezidento ir premjerės nuolatinės tarpusavio peštynės tikrai neprideda pasitikėjimo nei vienu iš veikėjų. Galiausiai, būtent „oranžinės koalicijos“ valdymo metais Ukraina įklimpo politinių krizių liūne.

Didžiausias pralaimėtojas, panašu, lieka pats Ukrainos prezidentas. Viena vertus, jo partinis blokas gerokai atsilieka rinkiminiuose reitinguose nuo pagrindinių konkurentų. Be to, šio bloko viduje didėja nesutarimai dėl tolimesnės raidos. Antra vertus, paties prezidento populiarumas visuomenėje yra pasiekęs neregėtą žemumą. Rugsėjo mėnesio visuomenės nuomonės apklausų duomenimis, jeigu įvyktų prezidento rinkimai, juose V.Juščenka surinktų apie 4.7 % balsų. Tai gerokai mažiau nei V.Janukovičius (27.8%) ir J.Tymošenko (22.5%) ir netgi mažiau, nei Ukrainos komunistų partijos lyderis P.Simonenko (5 %) ¹.

Valdžios noras žlugdo Ukrainą

Taigi būsimus parlamento rinkimus Ukraina ir vėl pasitinka susiskaldžiusi, susipykusi ir pasimetusi. Tokia įvykių eiga eilinį kartą apnuogina svarbiausias problemas, kurios krečia

¹ Опрос: Ющенко в президентской гонке набирает меньше Симоненко. – <http://www.podrobnosti.ua/power/elections/2008/09/04/552134.html>

Ukrainą. Svarbiausia iš jų - nesugebėjimas atsisakyti asmeninių ambicijų ir valdžios bendro intereso labui. Kitaip sakant, Ukrainos politinis procesas vis dar yra pagrįstas „nulinės sumos“ kova dėl valdžios. Dialogas, konsensusas ir susitarimas išlieka svetimybės Ukrainoje. Tai tinka visiems politiniams veikėjams. Ukrainos vidaus politikoje tai reiškia, kad reali galia ir toliau išlieka ne politinių partijų, o jas finansuojančių oligarchų rankose. Nacionalinis Ukrainos interesas iš esmės prilyginamas tų asmenų ar grupių, kurios turi didžiausius išteklius paremti skirtingas politines jėgas, interesams. Ir šios krizės metu pasigirdo kaltinimų, kad V.Juščenka neeilinius rinkimus paskelbė turtingiausio ukrainiečio - Rinato Achmetovo - paragintas. Tokie kaltinimai yra iš sąmokslų teorijų serijos ir iš esmės neįrodomi. Tačiau žinant, kad R.Achmetovas remia Regionų partiją, jie kartais būna visai įtikinami. Ukrainos užsienio politikoje dabartinė krizė taip pat atneša tik žalos. Viena vertus, dar kartą diskredituojamas Ukrainos, kaip patikimos NATO ir ES partnerės patikimumas Vakarų akyse. Atotrūkis tarp deklaruojamų šalies ambicijų integruotis į vakarietiškas organizacijas ir praktinių veiksmų ta linkme vis labiau didėja. Antra vertus, užsienio politikos veiksniai tampa svarbiu pasiteisinimo įrankiu vidaus politikoje. Vienas iš pagrindinių V.Juščenkos argumentų dėl nesutarimo su J.Tymošenko buvo kaltinimai premjerei sąmokslu su Maskva sudarymu ir nenoru paremti Gruzijos pastarosios konflikte su Rusija. Toks kaltųjų ieškojimas išorėje tik didina vidinį Ukrainos susiskaldymą ir įtampą.

Ar yra išeitis iš dabartinės aklavietės?

Panašu, kad trumpuoju laikotarpiu tokios išeities nėra. Oranžinė revoliucija šiandieninių įvykių kontekste pasirodė esanti visai ne revoliucija, o naujas būdas užsitikrinti valdžią ir galią. Tikėtis, kad Ukrainos politikų mąstymas pasikeistų per naktį, neįmanoma. Todėl vertinant realiai, labiausiai tikėtini atrodo du scenarijai. Ukraina ir toliau lieka „pilkoji zona“, draskoma vidinių nesutarimų, kovos dėl galios ir persidengiančių išorinių veikėjų bandymų patraukti ją savo pusėn. Tai realiausias scenarijus *ceteris paribus* sąlygomis, t.y. veikimo aplinkybėms nesikeičiant. Tie patys politikai, esant tokiai pačiai neaktyviai ES pozicijai ir išliekant didelei Rusijos įtakai, iš principo negali nieko pakeisti. Antras scenarijus yra dar viena „oranžinė revoliucija“. Ukrainos visuomenė nėra labai politiškai aktyvi, tačiau

ir jos kantrybė turi ribas. Šiandieninėmis pasaulinės ekonominės krizės sąlygomis politinė suirutė gali išvesti į gatves nemažai žmonių. Tiesa, egzistuoja viena svarbi kliūtis tokio scenarijaus įgyvendinimui - jau ne kartą minėtas vidinis susiskaidymas. Nors ekonominiai veiksniai trumpam ir gali suvienyti Ukrainos gyventojus, bet koks revoliucinis problemų sprendimo kelias gresia šaliai dar didesnėmis problemomis. Taigi revoliucija yra vienas iš dabartinių problemų sprendimo variantų, tačiau kur ji nuves, prognozuoti labai sunku.